

ที่ปรุ่สูงขึ้นแต่่งขึ้น มิใช่เป็นความรู้ที่เป็นตัวสัญญาคือความจำ แต่เป็นความรู้ที่มองเห็นความเป็นไปจริงของสังขารคือสิ่งผสมปรุงแต่งที่แสดงออกมา เพราะว่าสังขารคือสิ่งที่ผสมปรุงแต่งนั้นแสดงตัวออกมาว่าเกิดดับอยู่ตลอดเวลา แต่ว่าเมื่อไม่เกิดปัญญาก็มองไม่เห็น พังพระพุทเธเจ้าสอนก็จำตามที่ทรงสอน แต่มองไม่เห็นเหมือนอย่างพระพุทธเจ้าตรัสบอกว่า ไปดูที่นั่นแล้วจะมองเห็น

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

ทันที คือเป็นความรู้แจ้งแทงตลอด อันหมายความว่าเสียบแทงถึงสัจจะคือความจริง เจาะแทงเครื่องหุ้มห่อที่ปกปิดเอาไว้ เพราะฉะนั้น ปัญญาที่เป็นตัวปฏิบัติธรรมนั้น จึงต้องเป็นปัญญาที่พิจารณาตนเอง พิจารณาให้รู้จักตัวสังขารที่สังขาร และจะได้ปัญญาคือความรู้สิ่งที่เป็นไปของสังขารที่แสดงออกเป็นสังขารคือเกิดดับนั้น การปฏิบัติที่เข้าถึงดังนี้เป็นปัญญาขั้นปฏิบัติ และก็จะได้ปฏิเวธ

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

ความจริง อันเป็นผลที่มุ่งหมาย การปฏิบัติดังนี้เป็นการปฏิบัติพระพุทธศาสนา จึงอาจจะกล่าวได้ว่า ปรัชยิดนั้นก็เป็นปริยัติศาสนา ปฏิบัตินั้นก็เป็นปฏิบัติศาสนา ปฏิเวธก็เป็นปฏิเวธศาสนา แปลว่าอยู่ที่คนทั้งนั้น และความหมายของปฏิเวธนั้น ย่อมมีความหมายถึงความเจาะแทง เจาะแทงเครื่องปกปิด หรือเจาะแทงสิ่งที่เป็นอันตรายแก่สัจจะคือความจริง.

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

หลงไม่อาจจะเป็นอกุศลมูลได้ คือไม่อาจที่จะทำให้บุคคลฆ่าเขาบ้าง ลักของเขาบ้างเป็นต้นได้ คือทำให้เว้นได้และเมื่อเว้นได้ดังนี้ การเว้นนั้นและเป็นตัวศีลที่เจาะแทงโลกโกรธหลงที่จะให้ละเมิดศีล ทำโลกโกรธหลงที่เป็นอกุศลมูลดังกล่าวให้สงบลงไปได้ สมานินั้นเล่าก็เจาะแทงนิวรณ์ คือกิเลสที่กั้นจิตไว้ไม่ให้ป็นสมาธิไม่ให้เป็นปัญญา ให้สงบลงได้ ปัญญานั้นเล่าก็เจาะแทงอวิชชา

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

เครื่องปิดบัง ทำให้มองเห็น เพราะฉะนั้น จึงทำให้เจาะแทงกิเลสได้เด็ดขาดตั้งแต่บางส่วนจนถึงสิ้นเชิง ตามควรแก่ปัญญาบารมีที่บุคคลปฏิบัติ.

และเมื่อถึงขั้นได้ปัญญาที่เห็นธรรมดังนี้ พระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้ว่าเป็นองค์พระพุทธเจ้า ดังที่ตรัสเอาไว้ว่า “โย **ธมฺมํ ปสฺสตี** ผู้ใดเห็นธรรม โส **มํ ปสฺสตี** ผู้นั้นเห็นเรา” หรือ “โย **มํ ปสฺสตี** ผู้ใดเห็นเรา โส **ธมฺมํ ปสฺสตี**

แต่ว่าไม่มีปัญญาที่จะมอง เหมือนอย่างว่าไม่มีสายตาที่จะมอง คล้ายกับคนที่มึนาฬิกา แต่ว่าวางอยู่ในที่มืด นาฬิกาก็บอกเวลาแต่มองไม่เห็น แต่เมื่อมีแสงสว่างจึงจะมองเห็น แสงสว่างนั้นคือตัวปัญญานั้นเอง จึงจะมองเห็นว่าเวลานั้นล่วงไปล่วงไป เป็นความเกิดดับเกิดดับอยู่ทุกขณะ สังขารก็เป็นเวลานั้นเอง จึงเกิดดับเกิดดับอยู่ทุกขณะ จึงบอกตัวเองอยู่ว่าเกิดดับเกิดดับทุกขณะ.

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

อันสูงขึ้นไป คือที่เจาะแทงเครื่องปกปิดได้ ทำให้มองเห็นสัจจะคือความจริงสว่างโพลงขึ้นได้ ซึ่งเป็นอีกขั้นหนึ่งเหนือขั้นปฏิบัติ อันเรียกว่าปฏิเวธ แปลว่ารู้แจ้งแทงตลอด ก็คือเจาะแทงนั่นเอง เจาะแทงสิ่งที่ปกปิด เมื่อเจาะแทงสิ่งที่ปกปิดได้ ก็รู้แจ้งได้เห็นแจ้งได้ คือรู้ทะลุปรุโปร่งโดยไม่มีเครื่องกำบัง ไม่มีเครื่องปกปิด เพราะฉะนั้น ปรัชยิดปฏิบัติปฏิเวธทั้ง ๓ นี้จึงต้องเป็นไปด้วยกัน

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

รวมความก็คือว่า เจาะแทงอวิชชา ความไม่รู้ โมหะ ความหลง เจาะแทงคตัหาคือความคันรนทะยานอยาก หรือจะเรียกรวมเข้ามาว่าเจาะแทงโลก โกรธหลง อันเป็นตัวกิเลสนี้ กิเลสกองโลกกองโกรธกองหลงนี้ ที่มีอยู่เป็นสันดานของคนทั้งหลาย เป็นเครื่องกำบังไม่ให้ปฏิบัติเป็นศีลเป็นสมาธิเป็นปัญญาขึ้นมาได้ แต่ว่าเมื่อได้ตั้งใจปฏิบัติ มีศรัทธาคือความเชื่อ มีวิริยะคือความ

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

โมหะคือความไม่รู้ความหลงยึดถือในสิ่งทั้งหลายว่า ตัวเราของเราเป็นต้นลงได้ เพราะฉะนั้น ปฏิเวธจึงเป็นผลของการปฏิบัติ ในขั้นศีลก็คือว่าเจาะแทงอกุศลมูลในขั้นสมาธิก็เจาะแทงนิวรณ์ ในขั้นปัญญาก็เจาะแทงอวิชชาโมหะ เปิดให้ปัญญามองเห็นสัจจะคือความจริง รู้จักศีลรู้จักอานิสงส์ของศีล รู้จักสมาธิรู้จักอานิสงส์ของสมาธิ รู้จักปัญญารู้จักอานิสงส์ของปัญญา ทำให้เกิดศรัทธาที่

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

ผู้นั้นเห็นธรรม” ดังนี้ เป็นอันว่าพระพุทธเจ้า เรายังเห็นได้อยู่เมื่อเห็นธรรม เมื่อเห็นธรรมก็เห็นพระพุทธเจ้า เห็นพระพุทธเจ้าก็ชื่อว่าได้เห็นธรรม ดังที่ตรัสไว้้นั้น เพราะฉะนั้น พระศาสดาจึงยังคงดำรงอยู่ พระพุทธเจ้าก็ยังคงดำรงอยู่ พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งไว้ก็ยังคงดำรงอยู่ ทุกคนจึงยังมีโอกาสได้ฟังธรรม ได้ปฏิบัติธรรม และได้เห็นธรรมคือพระพุทธเจ้า ทุกคนจึงยังคงมี

เมื่อมีปัญญาคือแสงสว่างมองเห็นที่ตัวสังขารที่แสดงออกมา ดังนี้แหละจึงเป็นตัวปัญญา เป็นปัญญาที่เป็นตัวปฏิบัติธรรม คือมองเห็นสัจจะคือความจริงพ้นจากความจำ พ้นจากความคิดคาดคะเน เพราะว่ามีมองเห็นเองแล้วก็ไม่ต้องจำ ไม่ต้องต้องคาดคะเน ปัญญาที่มองเห็นตามความจริงดังนี้แหละ เป็นปัญญาที่เป็นปฏิบัติธรรม และเมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ ก็ชื่อว่าได้ปฏิเวธสืบต่อกัน

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

ดังนี้.

และนี้แหละคือศาสนา อันมีความหมายสืบเนื่องจากมีปรัชยิดนั้นและเป็นรากฐานจากคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จึงต้องฟังธรรม ต้องอ่านธรรม ต้องทรงจำ ต้องทำความเข้าใจ แล้วต้องนำมาปฏิบัติให้เป็นศีลเป็นสมาธิเป็นปัญญาขึ้นมา แล้วจึงจะได้ปฏิเวธคือความเจาะแทง เข้าถึงสัจจะที่เป็นตัว

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

เพียร มีสติคือความระลึกได้ มีสมาธิคือความตั้งใจมั่นที่จะปฏิบัติ และมีปัญญาที่รู้ตามธรรมชาติของจิตที่เป็นธาตุรู้ เป็นพละคือเป็นกำลังของจิตใจอยู่ จะทำให้มีการปฏิบัติ เมื่อเป็นศีลเป็นสมาธิเป็นปัญญาขั้นแม้แต่น้อยแล้ว ศีลสมาธิปัญญาที่มีขั้นนั้น ก็จะเป็นปฏิเวธเจาะแทงกิเลสทุกชั้น ศีลก็เจาะแทงกิเลสอย่างหยาบ คือเจาะแทงโลกโกรธหลงที่เป็นอกุศลมูลทั้งหลาย ทำให้โลกโกรธ

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

ตั้งมั่นยิ่งขึ้น เกิดความเพียรยิ่งขึ้น เกิดสดีตั้งมั่นยิ่งขึ้น เกิดสมาธิมากขึ้น เกิดปัญญามากขึ้น นำให้เกิดการปฏิบัติในศีลในสมาธิในปัญญามากขึ้น ก็เจาะแทงได้มากขึ้น จนถึงเจาะแทงกิเลสที่เป็นฝ้าทำให้มองไม่เห็นสัจจะคือความจริงของสังขารทั้งหลายได้ สังขารจึงปรากฏตัวเองได้ว่าเกิดดับ ภายใจอันนี้ก็ปรากฏตัวเองว่าเกิดดับ หรือว่าขั้นที่ ๕ ก็ปรากฏตัวเองว่าเกิดดับ แก่ปัญญาที่ไม่มี

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

พระศาสดาของตน มีทั้งพระธรรมวินัยและทั้งพระพุทธเจ้า ในเมื่อปฏิบัติให้เห็นธรรมดังที่ตรัสไว้้นั้น.

อิโต ปรั สกฺกจฺจํ ธมฺโม โสตพฺโพ.

เบื้องหน้าแต่นี้พึงตั้งสมันนาหารจิต สดับธรรมภายิตซึ่งท่านจะได้ผลัดเปลี่ยนกันแสดงในลำดับต่อไป.

หมายเหตุ : ทรงแสดง ณ พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๒